

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

VAZIRLAR MAHKAMASI HUZURIDAGI
O‘ZBEK TILINI RIVOJLANTIRISH JAMG‘ARMASI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI HUZURIDAGI DAVLAT
TILIDA ISH YURITISH ASOSLARINI O‘QITISH VA MALAKA OSHIRISH
MARKAZI

“DAVLAT TILI TARAQQIYOTI: MUAMMO VA YECHIMLAR”

mavzusidagi V respublika an’anaviy ilmiy-amaliy anjumani

MATERIALLARI

“BOOKMANY PRINT”
TOSHKENT – 2025

UO‘K: 494.375

KBK: 81.633.1

D 26

Davlat tili taraqqiyoti: muammo va yechimlar [Matn]: to‘plam / Sh.Sirojiddinov.
– Toshkent: Bookmany print, 2025. – 450 b.

Mazkur to‘plam “Davlat tili taraqqiyoti: muammo va yechimlar” mavzusidagi V respublika an’anaviy ilmiy-amaliy anjumaniga tilshunos olimlar, vazirlik, idoralar, mahalliy ijro etuvchi organlarning davlat tili bo‘yicha maslahatchilari hamda tadqiqotchilar tomonidan yuborilgan materiallardan tashkil topgan. Undagi maqolalarda davlat tilining dolzarb muammolari, ularni hal qilish bo‘yicha takliflar, yechimlar berilgan. To‘plam tilshunoslar, professor-o‘qituvchilar, tadqiqotchilar, magistrlar va talabalar uchun mo‘ljallangan.

(Maqolalarning ilmiy saviyasiga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar).

Mas’ul muharrir:

Sh.Sirojiddinov, filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

I.Azimov, filologiya fanlari doktori, professor

A.Eminov, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

B.Jo‘rayeva, filologiya fanlari doktori, professor

M.Abdiyev, filologiya fanlari doktori, professor

F.Bobojonov, filologiya fanlari doktori, dotsent

M.Saparniyozova, filologiya fanlari doktori, dotsent

M.Hakimova, filologiya fanlari doktori, professor

M.Umirzoqova, filologiya fanlari doktori, dotsent

H.Yodgorov, filologiya fanlari nomzodi, dotsent

H.Suyunov, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

N.Quldashev, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti huzuridagi Davlat tilida ish yuritish asoslarini o‘qitish va malaka oshirish markazi Ilmiy-metodik kengashida nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9910-06-774-7

© “Bookmany print” nashriyoti, 2025.

O'ZBEK ISMLARI IMLOSI VA IZOHIDAGI AYRIM MUNOZARALI MASALALAR

Muyassar SAPARNIYAZOVA *

Annotatsiya

O'zbek tilining davlat tili sifatidagi mavqeyi va nufuzini oshirish borasida bugungi kunda yechimini kutayotgan qator dolzarb muammolar mavjud. Jumladan, o'zbek ismlarining izohli hamda imlo lug'atlarini yaratish va lug'atlardan foydalanishning zamonaviy va qulay usullarini ishlab chiqish kechiktirib bo'lmaydigan vazifalardan biridir. Globallashuv, jamiyat taraqqiyoti, xalqning tafakkur tarzidagi o'zgarishlar, milliy, diniy qadriyatlarga e'tiborning kuchayishi, nomlash motivatsiyalari kengayishi kabi omillar ta'sirida o'zbek xalqi antroponimlar tizimi, uning lug'at fondida o'zgarishlar, yangilanishlarni vujudga keltiradi. Ana shunday o'zgarishlar ma'lum darajaga kelganida, ularni nazariy va amaliy jihatdan aks ettiruvchi tadqiqotlarga ehtiyoj tug'iladi. Amaliy ishlarning asosiylaridan biri esa jahon leksikografiyasidagi zamonaviy tajriba hamda tendensiyalarni hisobga olgan holda o'zbek ismlarining izohli imlo lug'atini yaratish hisoblanadi.

Ushbu maqolada o'zbek ismlarining milliy-madaniy xususiyatlari, ismlar imlosi va izohidagi ayrim munozarali masalalar, o'zbek ismlarining izohli imlo lug'atini yaratish zarurati va uning tamoyillari xususida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: *ismlar, antroponim, o'zbek ismlari lug'ati, imlo, lingvomadaniyatshunoslik, mobil ilova.*

Certain Controversial Aspects of the Orthography and Interpretation of Uzbek Personal Names

Abstract

There are a number of pressing issues today that require resolution in order to enhance the status and prestige of the Uzbek language as the state language. Among them, one of the most urgent tasks is the creation of explanatory and orthographic dictionaries of Uzbek personal names and the development of modern and user-friendly methods for their use. Factors such as globalization, societal development, shifts in public consciousness, increased attention to national and religious values, and the expansion of naming motivations have led to changes and updates in the system of Uzbek anthroponyms and its lexical stock. When such changes reach a certain point, there arises a need for theoretical and practical research that reflects these developments. One of the key practical steps in this regard is the creation of an explanatory orthographic dictionary of Uzbek personal names, taking into account

modern trends and international lexicographic experience. This article discusses the national and cultural features of Uzbek names, certain controversial issues in their spelling and interpretation, the necessity of compiling an explanatory orthographic dictionary of Uzbek names, and the principles behind its creation.

Keywords: names, anthroponym, dictionary of Uzbek names, orthography, linguistic cultural studies, mobile application.

Xalq lisoniy xotirasi, madaniyati, ma'naviyatining ajralmas qismi bo'lgan antroponimlar jahon fanida nafaqat tilshunoslik, balki tarix, etnografiya, sotsiologiya, psixologiya, sotsiolingvistika, psixolingvistika, lingvokulturologiya kabi bir qator yo'nalishlarning tadqiqot obyekti bo'lib kelmoqda. Tilshunoslikning onomastika sohasi ham yangi asrda yangi tadqiqot yo'nalishlarini taqozo qilmoqda, shu bois onomastik birliklar tadqiqiga sotsiolingvistik, etnolingvistik, psixolingvistik, pragmalingvistik, lingvokulturologik, lingvopoetik aspektda yondashuvlar shakllanmoqda.

Turkologiya sohasida atoqli otlarning tadqiqi bo'yicha ancha samarali ishlar amalga oshirilgan (Ginatulin,1973; Naumov,1985; Danilina, 1986). Shuningdek, Maxpirovning "Древнетюркская ономастика", V.E.Staltmanening "Ономастическая лексикография", I.V.Dron va S.S.Krogloning "Современная гагаузская топонимия и антропонимия" asarlari shular jumlasidandir. Hatto atoqli otlarning tadqiqi masalalari aks etgan "Социоллингвистический аспект имени собственного" (М., 1984), "Вопросы ономастики" (Almati, 2004) to'plamlari ham nashr qilingan.

O'zbek tilshunosligida ham atoqli otlar masalasida E.Begmatov, G'.Sattorov, S.Rahimov, I.Xudoynazarov, R.Xudoyberganov, D.Yuldashevlarning ishlari diqqatga molik (1).

Umuman onomastika va xususan antroponimika til tizimida o'ziga xos ichki qonuniyatlarga ega. Ism berish rasm-rusumlari, buning qadimiy va an'anaviy ko'rinishlariga e'tibor qratish, nomlash motivlariga to'g'ri munosabatda bo'lish, o'zbek ismlarining boy fondini saqlash va asrashga intilish lozimligi E.A.Begmatovning deyarli barcha ishlarida qayta-qayta ta'kidlangan. U bu haqda quyidagilarni bayon qilgan edi: "Tilimizning boshqa lug'aviy boyliklari kabi o'zbek nomlari, familiyalari ham ma'lum e'tibor va g'amxo'rlikka muhtojdir. Chunki ba'zi hollarda chaqaloqni nomlashga yetarli e'tibor bermaslik yoki "chiroyli", "mazmundor" ism orqasidan quvish natijasida xalqning an'anaviy ismlar boyligidan unumli foydalanmaslik, ko'p qadimiy ismlarni unutib yuborish hollari ychpab turibdi. Keyingi sabab tufayli hozirda o'zbeklar foydalanayotgan ismlar doirasi anchagina torayib ketganligini ijobiy hodisa deb bo'lmaydi. Qo'yiladigan ismlar miqdoran

qancha ko‘p bo‘lsa, shuncha yaxshi. Chunki ismlar shaxslarni oilada, avlod, mahalla, jamoa doirasida bir-biridan ajratishga imkon beradi” (Begmatov, 1991: 5).

Olim boshqa bir o‘rinda yuqoridagi fikrni yanada kengroq izohlagan va to‘ldirgan: “Zamonaviy ismlarni axtarish, ismlarni faqatgina “chiroylilik” mezonini bilan o‘lchash o‘zbek tilida ko‘p davrdan beri qo‘llanib kelgan kishi nomlarini “chiroyli” va “xunuk”, “zamonaviy” va “eski” kabi guruhlariga ajratishga sabab bo‘ldi. Natijada paydo bo‘lishiga ko‘ra, ba‘zi rasm-rusumlar, diniy tasavvurlar va aqidalar bilan bog‘liq, shuningdek, ba‘zi mahalliy xalq shevalari xususiyatlari bilan aloqador ismlar “nozamonaviy”, “eskirgan” nomlar deb baholanadigan bo‘lib qoldi. Bolalarga bunday nomlarni qo‘yish hozir ancha kamaydi. Ba‘zan “zamonaviy”, “chiroyli” ismlar haqida gap ketar ekan, tilimizda qadimdan qo‘llanib kelgan *Tojiboy*, *Boltaboy*, *Temirboy*, *O‘roqboy*, *Turdiqul*, *Tirkash*, *Ulansin*, *Qo‘ysin* singari ismlarni tasodifiy otlar deb atash hollari uchrab turadi. Bu mazkur ismlarning berilish sabablarini bilmaslik, ota-onalarning bu nomlar zahirida yotgan ezgu niyatlaridan bexabarlik oqibatidir (Begmatov, 1991, 192).

Nominatsiya prinsiplari davriy bo‘ladi, o‘zgarib turadi. Aholining turmush tarzi, madaniyati, tafakkur olami nominatsiya prinsiplarini belgilaydi. O‘tmish davrlarga xos nominatsiya prinsiplarini hozirgi davrga xos omillar bilan qiyoslash va sharhlash xatodir. Yoki aksincha yo‘l tutish mumkin emas” (Begmatov, Do‘simov, Nafasov, Qorayev, 1991: 11).

“Qachonlardir o‘zbek xalqi antroponimlari tarkibidan o‘rin olgan va qo‘llanilishi odatiy bo‘lgan *Buqa*, *Itolmas*, *Sotqinboy* kabi ismlarning bugungi kunda iste’molda bo‘lmashligi ikkinchi muhim omil – tafakkur tarzining o‘zgarishi bilan bog‘liq. Vaholanki, misol sifatida qayd etilgan ismlarni yuzaga keltirgan tamoyillar – jonzotlar xususiyatlariga havas qilib ism tanlash, totemizm va turli irim-sirimlarga asoslanib ism qo‘yish hozirda ham mavjud. Lekin qayd etilgani kabi ismlarning iste’moldan chiqishi yillar davomida xalq tafakkur tarzidagi o‘zgarishlar natijasida ayrim apellyativlarning semantik ko‘lamidagi o‘zgarishlarga ham bog‘liq. Masalan, bugunga kelib *buqa* so‘zining ijobiy ottenkaga ega semalari (masalan, *quvvatli*, *qaytmas*, *kuchli*)dan ko‘ra salbiy ottenkaga ega semalari (*o‘ng‘aysiz*, *farosatsiz*, *kuchi boru aqli yo‘q* kabi) faollashgan. Bu kabi holatni *Qutuz* (*quturgan it*), *Qapag‘an* kabi ismlar misolida ham kuzatish mumkin. Jumladan, *Sotqin* (eski o‘zbek tilidagi *Sotqun* // *Sotg‘un*) ismi aslida go‘yoki *sotib olingan* (nazr-niyozlar, darvishlarga sadaqalar evaziga) *bola* ma‘nosini beradi” (Yuldashev, 2020, 18).

Ko‘rinadiki, antroponimlarda ismning bolaga qo‘yilish motivlarida o‘tmishda yashagan ajdodlarimizning urug‘chilik, qabilachilik davriga xos, shuningdek, elat va xalq bo‘lib shakllangan tarixiy bosqichlarda amal qilgan madaniy-maishiy, ijtimoiy-iqtisodiy turmushiga oid e‘tiqodlari o‘z ifodasini topgan. Mamlakatimiz hududidagi ismlar davrlarga bog‘liq holda yuzaga kelgan deb aytish mumkin. Islom

madaniyatining kirib kelishi, ommaga tanilishi, o'rganilishi yoki avj olishi bilan bog'liq zamonlar turlicha kechib, shaxs nomlarida u o'z aksini topgan. Yoki sovetlar tuzumi davrida o'zbek ismlari tarkibida shu davr ideologiyasiga tegishli birliklar, taniqli vakillari ismlari o'zbek antroponimiyasi leksikasidan o'rin olganligi barchamizga sir emas.

Tilning rivojlanish jarayonida uning antroponimik fondi ham boshqa sohalari kabi sezilarli, jiddiy o'zgarishlarga uchraydi. Bu o'zgarishlar antroponimik leksikaning faqat miqdor jihatdan emas, balki sifat jihatdan ham rivojlanishini aks ettiradi. Globallashuv, jamiyat taraqqiyoti, xalqning tafakkur tarzidagi o'zgarishlar, milliy, diniy qadriyatlarga e'tiborning kuchayishi, nomlash motivatsiyalari kengayishi kabi omillar ta'sirida o'zbek xalqi antroponimlar tizimi, uning lug'at fondida o'zgarishlar, yangilanishlarni vujudga keltiradi. Ana shunday o'zgarishlar ma'lum darajaga kelganida, ularni nazariy va amaliy jihatdan aks ettiruvchi tadqiqotlarga ehtiyoj tug'iladi.

Amaliy ishlarning asosiylaridan biri esa jahon leksikografiyasidagi zamonaviy tajriba hamda tendensiyalarni hisobga olgan holda o'zbek ismlarining izohli imlo lug'atini yaratish hisoblanadi.

Bugungi kunda Davlat xizmatlari agentligi tizimida, xususan, FHDY bo'limlarida, shuningdek, fuqarolik pasportlarini rasmiylashtirish jarayonida o'zbek ismlarining lotin hamda kirill alifbosidagi imlosi, ismlar ma'nosi izohi, shuningdek, pasport tizimida ularning ingliz tilidagi variantining to'g'ri yozilish holatlarida bir qator muammolar mavjud.

Bu esa kun tartibiga o'zbek ismlari izohi va imlosi masalalariga yechim bo'la oladigan yangi lug'atlarni yaratish masalasini kun tartibiga qo'ydi.

O'zbek antroponimiyasining otaxon tadqiqotchisi E.Begmatov umuman o'zbek onomastikasi, jumladan, antroponimiyasini o'rganish, uning nazariy va amaliy muammolari bo'yicha endilikda boy tajriba to'planganligini ta'kidlab, shu o'rinda bu sohada o'zining ilmiy asosi va teran tadqiqini kutayotgan bir qator nazariy va amaliy muammolar mavjudligini ta'kidlaydi: "Masalan, antroponimlar semantikasi va motivatsiyasi, antroponimlarni tasnif qilishning ilmiy tamoyillari, antroponimlarni qardosh va noqardosh tillar bilan qiyosiy o'rganish, antroponimlarni davrlashtirish tamoyillari, o'zbek tarixiy antroponimiyasi, antroponimlarning turli uslublarda, ayniqsa, antroponimiya fondiga ijtimoiy-lisoniy-milliy-madaniy, falsafiy-etnik jihatdan yondashish masalalari, antroponimlarning izohli, imloviy transkripsiya lug'atlarini tuzishning leksikografik talab va tamoyillari, tarixiy yozma obidalar tilidagi antroponimlarni o'rganish va boshqalar" (Begmatov, 2013, 4-5).

Ushbu masalaning yechimi sifatida O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi buyurtmasiga asosan Alfraganus universiteti, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti, O'zbekiston xalqaro Islom akademiyasi,

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi o'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti olimlari bilan hamkorlikda "O'zbek ismlarining izohli imlo lug'ati" yaratildi (2 Saparniyazova, 2024). Lug'atning mobil ilovasi hamda veb-sayti ham yaratildi va lug'at bazasi Adliya vazirligi ma'lumotlar bazasiga integratsiya qilindi. Leksikografiya sohasida yangilik sifatida qaralayotgan lug'atning mobil ilovalari va veb-sayti ismlarni tilimiz qonuniyatlari va me'yorlariga mos to'g'ri rasmiylashtirish jarayonida soha mutaxassislari tomonidan unumli foydalanishlari uchun zamin yaratadi. Bundan tashqari, lug'atlar muntazam to'ldirib, boyitib borish imkoniyatining yaratilishi bilan ham afzallik kasb etadi. Qolaversa, lug'at hamda uning mobil ilovasi va veb-sayti o'zbek ismlari leksikasini qadriyatlarimizga mos ismlar bilan boyitish va zaxirasini tartibga solishga yordam beradi; Davlat xizmatlari agentligi tizimi, FHDY bo'limlari, fuqarolik pasportini qayd qilish sohalari mutaxassislarning ismlarni til qoidalariga va qonuniyatlariga mos tarzda qilishlari uchun muhim qo'llanma bo'lib xizmat qiladi; lug'atning zamonaviy elektron shakllarini yaratish kelgusida uni muntazam boyitib borish imkonini beradi va ulardan istalgan paytda foydalanish uchun qulayliklar yaratadi.

Ta'kidlash joizki, ijtimoiy hayot, globallashuv sharoiti kabi omillar, jamiyat tafakkur tarzidagi o'zgarishlar natijasida ismlar lug'at fondi ham o'zgarib boradi. Biz bu boradagi o'zgarishlarni aniqlash maqsadida Adliya vazirligi tizimidagi bir necha FHDY bo'limlari bilan kichik tadqiqot o'tkazdik. Tahlillardan ko'rinadiki, xalqning tafakkur tarzidagi o'zgarishlar, diniy qadriyatlarga e'tiborning kuchayishi, nomlash motivatsiyalari kengayishi kabi omillarning ta'sirida o'zbek xalqi antroponimlar tizimi, uning lug'at fondida yangilanishlar vujudga kelgan. Bu o'rinda esa ularning imlosi masalasida ham bir qator muammolarni keltirib chiqaradi. Ismlar o'zbek tili orfoepik va orfografik tamoyillariga mos bo'lishi lozim. Yuqoridagi taqdim etilgan ma'lumotlarga nazar solsak:

- bir qator ismlarning yozilishida imlo xatolarga yo'l qo'yilgan: MUHLISA, HADICHAXON, SOLIXA, IYMONA kabi;

- bir xil ismlar ikki (ba'zan uch) ko'rinishda qayd etilgan: HADICHA, XADIJA, XADICHA; OYSHA, AISHA kabi;

- qo'shma ismlar ba'zan qo'shib, ba'zan ajratib yozilgan: MUHAMMAD ALI // MUHAMMADALI, MUHAMMADUMAR // MUHAMMAD UMAR, MUHAMMADMUSTAFO // MUHAMMADMUSTAFO kabi. Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, o'zbek tilining imlo qoidalariga ko'ra qo'shma ismlar ajratib emas, qo'shib yozilishi lozim. Mazkur lug'atda bu kabi ismlar qo'shib yozilishi taklif qilingan.

Mazkur lug'at leksikografiyaning yangi yutuqlarini hisobga olgan holda yaratilgan mutlaqo yangi lug'at bo'lib, soha mutaxassislari hamda keng ommaga

mo'ljallanganligi, ulardan foydalanish imkoniyatlarini va qiziqishlarini oshirishiga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

Tilning rivojlanish jarayonida uning antroponimik fondi ham boshqa sohalari kabi sezilarli, jiddiy o'zgarishlarga uchraydi. Bu o'zgarishlar antroponimik leksikaning faqat miqdor jihatdan emas, balki sifat jihatdan ham rivojlanishini aks ettiradi. Bu boradagi e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan masalalardan yana biri bu tilning an'anaviy antroponimiya fondini asrash, uning kamayishiga qarshi kurashish masalasidir.

“O'zbek ismlarining izohli imlo lug'ati” leksik tarkibi haqida quyidagilarni ta'kidlash lozim.

1. O'zbek ismlarining izohli imlo lug'atini tuzishda mavjud o'zbek ismlari lug'atlari materiallaridan foydalanildi.

2. Globallashuv, jamiyat taraqqiyoti, xalqning milliy va diniy dunyoqarashidagi o'zgarishlar natijasida hosil bo'lgan 3000 dan ortiq yangi ismlar lug'at tarkibiga kiritildi.

3. Davlat xizmatlari tizimi, FHDY bo'limlarida qayd qilingan ismlar ro'yxati olindi, tarixiy manbalardagi turkiy ismlar yig'ildi, statistic tahlil qilindi va ilmiy tadqiqot olib borildi.

4. Lug'at so'zligiga o'zlashma ismlarni kiritish va uni izohlashda xalqning milliy qadriyatlari, dunyoqarashi, motivatsiyasi kabi jihatlar nuqtayi nazaridan yondashildi. Masalan, arab tilida *Xadicha* ismi “chala tug'ilgan” ma'nosini anglatadi, lekin ushbu ism o'zbek tilida pretsedent nom bo'lib, Payg'ambarimizning sevimli ayoli ma'nosida qo'llanadi hamda nomlash motivatsiyasida tilimizda uning keying ma'nosi ustuvorlik qiladi. Yoki *Maftuna* ismi fleksiyasida “fitna” ma'nosi, *Ahror* ismi o'zagida “hurlar” qismi mavjudligi arab tili me'yorlariga muvofiq. Bu kabi ismlarni izohlashda o'zga til qonuniyatlari jihatidan emas, o'zbek tili me'yorlari, xalq dunyoqarashi, milliy qadriyatlari, o'z farzandiga bo'lgan ezgu orzulari, tilak va niyatlari bilan bog'liq. Masalan, Ahror – (a.) olijanob, himmatli, muruvvatli. Bu nom “xo'jayi ahror” – olijanoblar, oliyhimmatlilar boshlig'i iborasining qisqargan qismi.

5. Ushbu lug'at, tabiiyki, o'zbek ismlarining barchasini to'liq qamrab olgan emas. Bu jarayon mualliflar tomonidan yana davom ettirishi maqsad qilingan. Lug'atning mobil ilovasi hamda veb sayti (ismlar-imlo.uz) orqali ismlar bazasining to'ldirib borish imkoniyati mavjud.

Lug'atning tuzilishi, inda ismlarning berilish xususiyatlari yuzasidan quyidagilarni ta'kidlash lozim:

- ismlar alifbo tartibida joylashtirilgan;
- o'g'il bolalar ismi va qiz bolalar ismi qismlari alohida ro'yxatda berilgan;
- o'zbek ismlari alifbo tartibida 4ta ustun – lotin hamda kirill alifbosidagi imlosi, ingliz tilidagi varianti, ismlar ma'nosi izohi ustunlariga bo'lib berilgan;

- lugʻatda ismlarning qaysi tilga mansubligi koʻrsatib berildi. Masalan, (oʻz.), (a.), (f.t.), (hind.) (moʻgʻ.) (tur.);

- ismlarning variantlari *Abdulla // Abdulloh, Saʼdulla // Saʼdulloh, Asadulla // Asadulloh* shaklida berildi;

- ismlarning shakllari bitta ism tarkibida berilgan. Masalan, Poʻlat - *poʻlatdek mustahkam, yashaydigan, umri uzoq bola*. Shakllari: *Poʻlatboy, Poʻlatjon, Poʻlatxon, Bekpoʻlat*. (Eʼtibor qarating: ismning shakllari, yaʼni *Poʻlatboy, Poʻlatjon, Poʻlatxon, Bekpoʻlat*) kabi;

- lugʻatda qoʻshma ismlar oʻzbek tili imlo qoidalariga muvofiq qoʻshib yozildi: *Muhammadumar, Muhammadsodiq, Caidkamol* kabi;

- qoʻshma ismlarni tashkil qiluvchi ismlar etimologik jihatdan boshqa-boshqa tillarga mansub boʻlsa, ularning har qaysisi taʼkidlandi. Masalan, Alimyor - (a.-f.t.) – bilim va donolik sohibi, yaʼni Alloh qoʻllovchi, yor boʻluvchi bola.

Xullas, ismlarning hosil boʻlishi va shaxsga atoqli ot sifatida tanlanishi motivlaridan maʼlum boʻladiki, xalqimizning qadimiy eʼtiqodlari, yuksak madaniy-estetik didi ismlar lugʻat fondida aks etadi va ijtimoiy hayot, globallashuv sharoiti kabi omillar, jamiyat tafakkur tarzidagi oʻzgarishlar natijasida antroponimlar ham oʻzgarib boradi. Mazkur lugʻatning meʼyoriyligi shundan iboratki, unda oʻzbek ismlarini qayd etishda adabiy tilning imlo, talaffuz, soʻz yasash va uni ishlatish meʼyorlari tavsiya etiladi. Buning uchun ismlar lugʻatga, oʻzlarining umummilliy adabiy tilga munosabati, unda tutgan oʻrni va qoʻllanish doirasiga koʻra tanlab kiritilgan. Lugʻatda har bir ismning maqbul yozilish shakli, kelib chiqishi – etimologiyasi koʻrsatilgan, maʼnosi (yoki maʼnolari) aniqlangan va izohlangan. “Oʻzbek ismlarining izohli imlo lugʻati” oʻzbek antroponimik fondini qadriyatlarimizga mos ismlar bilan boyitish va zaxirasini tartibga solishga yordam beradi; Davlat xizmatlari tizimi, FHDY boʻlimlari, fuqarolik pasportini qayd qilish sohalari mutaxassislarining ismlarni til qoidalari va qonuniyatlariga mos tarzda qayd qilishlari uchun muhim qoʻllanma boʻlib xizmat qiladi; lugʻatning zamonaviy elektron shakllari esa kelgusida uni muntazam boyitib borish imkonini beradi va ulardan istalgan paytda foydalanish uchun qulayliklar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Бегматов Э. (1965). Антропонимика узбекского языка: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ташкент.

Saparniyazova M. (2024). *Oʻzbek ismlarining izohli imlo lugʻati*. Toshkent: Bookmany print.

Ахметов А. (1995). *Туркі Тілдеринден табу мен эфемизмдер*. Алматы: Ғўлўм.

Кадирова Х. (2021). Проблемы перемены эвфемизмов и дисфемизмов в художественном переводе. // *ELMI İŞ beynəlxalq elmi jurnal, AZƏRBAYCAN*, Baku. DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2663-4619/71/17-22>